

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยที่มีผลต่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนยี่สาร สามารถสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะได้ดังต่อไปนี้

7.1 สรุปผลการวิจัย

7.1.1 ลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สาร แบ่งออกได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

7.1.1.1 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ

จากการสำรวจพบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นตอนการตัดสินใจของประชาชนในชุมชนยี่สารเริ่มต้นขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2539 จากนักวิชาการภายนอกชุมชน (พระมหาจรรยา) ที่เข้ามาทำการศึกษาด้านการท่องเที่ยวเห็นว่าชุมชนยี่สารโดยเฉพาะบริเวณรอบเขายี่สารมีโบราณวัตถุอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ซอฟ้า ไบระกา เสมาก๋าๆ ที่ถูกทิ้งไว้ จึงได้ขอความร่วมมือจากกลุ่มผู้นำชุมชน คือ กำนัน เจ้าอาวาส และประชาชนในชุมชน ให้ช่วยกันเก็บรวบรวมโบราณวัตถุสำหรับทำการศึกษาจนเสร็จสิ้น ต่อมาผู้นำชุมชนจึงจัดประชุมขอความคิดเห็นจากประชาชนในชุมชนเพื่อรับฟังความคิดเห็นเพื่อหาวิธีจัดการกับโบราณวัตถุที่ถูกรวบรวมไว้ ซึ่งมีมติให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานขึ้นเป็นเครื่องมือเก็บรักษามรดกของชุมชนต่อไป และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชุมชนยี่สารในอนาคต พร้อมกันนั้นก็มีการเลือกตั้ง "คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร" จากทุกภาคส่วนของชุมชนที่มีความสามารถขึ้นมาเป็นองค์กรส่วนกลางที่จะทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานให้สำเร็จโดยได้เจ้าอาวาสวัดเขายี่สาร (พระครูสมุทรวิสุทธิคุณ) รับหน้าที่เป็นประธานพิพิธภัณฑสถานคนแรก แต่จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจอยู่ในระดับที่น้อย (Mean = 1.83, S.D. = 1.04) ทั้งนี้เนื่องจากการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นมีการกำหนดประเด็นในการประชุมไว้แล้วจากผู้นำชุมชน นั่นคือต้องการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นขึ้น ทำให้ประชาชนในชุมชนที่มีข้อจำกัดทางด้านความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ในการเรื่องของ

พิพิธภัณฑน์ที่ไม่สามารถเสนอความคิดเห็นของตนเองได้ ประชาชนบางส่วนก็คิดว่าเป็นเรื่องที่ตนเองไม่มีความถนัดและไกลตัวทำให้มีผู้เข้าร่วมประชุมอยู่ในระดับที่น้อย

7.1.1.2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงาน

จากการสำรวจลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนยี่สารในขั้นตอนการดำเนินงานพบว่า คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑน์บ้านเขายี่สารได้ขอความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนเพื่อรับบริจาคสิ่งของ เงินทุน สำหรับใช้เป็นทุนจัดตั้งพิพิธภัณฑน์ และขอแรงงานจากประชาชนในชุมชนก่อสร้างพิพิธภัณฑน์ นอกจากนี้ คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑน์ก็มีบทบาทในการประสานขอความช่วยเหลือด้านองค์ความรู้ทางวิชาการ รวมถึงเงินทุนบางส่วนจากองค์กรภายนอกที่มีความเข้าใจและเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑน์ คือ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนยี่สารในขั้นตอนการดำเนินงานพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง (Mean = 2.75, S.D. = 1.17) เนื่องจากประชาชนในชุมชนมีช่องทางให้เข้าร่วมได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การบริจาคเงินทอง สิ่งของ หรือแรงงาน โดยประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในขั้นตอนนี้เป็นอย่างดี เพราะถือเป็นการทำบุญของประชาชนในชุมชนให้กับทางวัดเขายี่สารที่ท่านเจ้าอาวาสวัดเขายี่สารรับเป็นประธานคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑน์บ้านเขายี่สารขณะนั้น

7.1.1.3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการรับผลประโยชน์

จากการสำรวจลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนยี่สารในขั้นตอนการรับผลประโยชน์ พบว่า เมื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑน์บ้านเขายี่สารเสร็จสิ้น คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑน์จึงมีความคิดที่จะจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นเพื่อหารายได้สำหรับการบริหารงานพิพิธภัณฑน์ให้เป็นไปอย่างราบรื่นอีกทั้งยังเป็นการกระจายรายได้ และสร้างงานให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่หลากหลายในชุมชนเลือกสรรเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลน และการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เป็นต้น แต่ระดับการมีส่วนร่วมในขั้นตอนในการรับผลประโยชน์กลับพบว่าอยู่ในระดับน้อย (Mean = 1.82, S.D. = 1.08) เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนยี่สารถูกกำหนดขึ้นจากคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑน์บ้านเขายี่สาร โดยขาดกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะเสนอความคิดเห็นในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและศักยภาพของชุมชน รวมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวที่ไม่ได้เปิดกว้างให้กับประชาชนในชุมชนกลุ่มใหญ่เข้ามาร่วมด้วยมากนัก

7.1.1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จากการสำรวจการมีส่วนร่วมของชุมชนยี่สารในขั้นตอนการประเมินผล พบว่า คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑน์มีช่องทางในการเก็บข้อมูลความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สารโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวม แต่ก็ประสบปัญหาคือไม่มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง อย่างไรก็ตาม การจัดเก็บข้อมูลยังมีน้อยและไม่เป็นระบบมากนัก โดยเฉพาะในช่วงหลังที่แทบจะไม่มีการจัดเก็บข้อมูลเป็นผลให้ระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด (Mean = 1.82, S.D. = 1.10)

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชุมชนยี่สารต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 ขั้นตอนสรุปได้ว่า ขั้นตอนการตัดสินใจอยู่ในระดับน้อยแต่ในขั้นตอนที่สองคือ ขั้นตอนการดำเนินงานกลับพบว่าระดับการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นเป็นระดับปานกลาง ทั้งนี้พบว่า มาจากรูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการดำเนินงานนั้นง่ายที่ประชาชนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมซึ่ง การบริจาคเงิน สิ่งของ หรือช่วยเหลือทางด้านแรงงาน ประชาชนในชุมชนยี่สารสามารถแสดงออกมาได้โดยง่ายกว่าการมีส่วนร่วมในลักษณะอื่น แต่ในขั้นตอนที่สามการร่วมรับผลประโยชน์พบว่าระดับการมีส่วนร่วมมีระดับที่ต่ำลงมา และขั้นตอนที่สี่การประเมินผลก็ไม่มีระดับการมีส่วนร่วมเลย การที่ขั้นตอนการร่วมรับผลประโยชน์และขั้นตอนการประเมินผลมีระดับการมีส่วนร่วมที่ลดต่ำลงจนไม่มีเลย เกิดจากองค์กรท้องถิ่นที่ดูแลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑน์บ้านเขายี่สารมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่มีช่องทางให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยังมีขนาดเล็กและไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรจึงไม่เพียงพอที่จะช่วยสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนในชุมชนอยากที่จะเข้ามาร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑน์ไม่มีความเข้มแข็งเพียงพอจากการขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร ที่จะดำเนินประสานความร่วมมือกันหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณและการสนับสนุนทางการตลาดได้ ทำให้ขาดพลังในการควบคุมผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวของภาคเอกชนในพื้นที่ นอกจากนี้ขั้นตอนการประเมินผลจากนักท่องเที่ยวก็ไม่มีระบบจัดการที่ดีพอ ทำให้ไม่สามารถสะท้อนความต้องการหรือปัญหาที่ต้องแก้ไขได้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังขาดเครื่องมือที่จะให้เป็นช่องทางรับฟังความคิดเห็นจากคนในชุมชนเองด้วย ทำให้แนวโน้มว่าชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมลดน้อยลงไป

7.1.2 ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

7.1.2.1 ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ

จากการสำรวจพบว่า ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนยี่สารเห็นได้ชัดจากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี เมื่อพิจารณาทัศนคติของคนในชุมชนยี่สารถึงผลประโยชน์ที่ได้รับทางด้านเศรษฐกิจก็พบว่า ประชาชนในชุมชนยี่สารเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้ชุมชนมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น (Mean = 3.25, S.D. 0.97) ซึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน (Mean = 3.10, S.D. = 1.24) แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกลับมีการกระจายรายได้ให้กับชุมชนในระดับที่น้อย (Mean = 2.75, S.D. = 1.07) เพราะรายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวเช่น ร้านอาหาร ขายเป็นสินค้าพื้นถิ่นในชุมชน หรือธุรกิจการให้บริการที่พักเท่านั้น

สรุปได้ว่าผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนยี่สารมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นในความคิดเห็นของชาวชุมชน แต่ยิ่งการขยายตัวของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเพียงใด ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ก็ตกอยู่กับภาคเอกชนที่ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่จะเริ่มมีบทบาทมากขึ้นโดยอาศัยบรรยากาศการท่องเที่ยวในชุมชนที่ต่างก็เริ่มต่อยอดธุรกิจของตนเองไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะต่างๆ ในเครือข่ายของตนเองที่จะทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงนักท่องเที่ยวเกิดขึ้นในอนาคต

7.1.2.2 ผลประโยชน์ทางด้านสังคม

จากการสำรวจพบว่า ผลประโยชน์ทางด้านสังคมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีต่อชุมชนยี่สารมากที่สุด คือ ก่อให้เกิดการฟื้นฟูอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และโบราณสถานอย่างเป็นทางการในระดับที่มาก (Mean = 3.56, S.D. = 0.68) นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับที่เห็นด้วยมาก (Mean = 3.44, S.D. 0.79) เช่นกัน เนื่องมาจากการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารที่ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต รวมถึงช่วยรักษาประเพณีท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรมที่สุด ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนช่วยทำให้ชุมชนยี่สารมีความเข้มแข็งและสามารถร่วมมือกันทำงานเพื่อชุมชนได้ในระดับที่เห็นด้วยปานกลาง (Mean = 3.13, S.D.1.03) และพอใจกับผลที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนยี่สารในระดับปานกลาง (Mean = 2.92, S.D. = 1.33) การอนุรักษ์ธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง (Mean = 3.13, S.D. = 1.04) และการพัฒนาสาธารณูปโภคของชุมชน เช่น การคมนาคม ระบบประปา โทรศัพท์ ในระดับปานกลาง (Mean = 3.13, S.D. = 1.20)

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนยี่สารเพิ่มมากขึ้นนับตั้งแต่เริ่มการท่องเที่ยวมาที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนอย่างได้ผลที่สุด

กล่าวได้ว่า ผลประโยชน์ที่ชุมชนยี่สารได้รับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านเศรษฐกิจทำให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนยี่สารมีการพัฒนารูปแบบการค้ำที่มากขึ้นกว่าเดิมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่สูงขึ้นนี้ก็ยังไม่มากพอที่จะสร้างผลกระทบให้กับประชาชนในชุมชนจนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก เพราะผลประโยชน์ทางด้านสังคมที่ประชาชนในชุมชนได้รับจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจโดยตรง เช่น การพัฒนาสาธารณูปโภคก็ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจนเท่าที่ประชาชนจะได้รับจากการที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่กลับช่วยให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และประเพณีท้องถิ่นไว้ได้อย่างดี

7.1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชุมชนยี่สาร จากการสำรวจพบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 2 ปัจจัยคือ

7.1.3.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนยี่สารประกอบไปด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล และ วัฒนธรรมชุมชน โดยแต่ละปัจจัยมีความสัมพันธ์กันคือ ผู้นำชุมชนและชุมชนท้องถิ่นเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมกันภายใต้วัฒนธรรมชุมชนแบบเครือญาติเดียวกัน จนกลายเป็นองค์กรชุมชน คือ คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ที่มีสมาชิกมาจากทุกภาคส่วนในสังคมของชุมชนยี่สาร นอกจากนี้้องค์การบริหารส่วนตำบลก็เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน เนื่องจากอบต.คือตัวแทนของชุมชนที่จะสะท้อนความต้องการกลับไปสู่ภาครัฐรวมถึงการสนับสนุนงบประมาณ หรือสถานที่ด้วย

7.1.3.2 ปัจจัยภายนอก

ที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สารมีอยู่ 3 ปัจจัยคือ 1. แผนและนโยบายในการพัฒนาการมีส่วนร่วม 2. ความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชน 3. โครงสร้างการบริหาร ซึ่งภาครัฐมีแนวทงนโยบายการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้นเพื่อสนับสนุนให้การกระจายอำนาจเป็นไปอย่างสมบูรณ์ ด้วยการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่รวมถึงการสนับสนุนในเรื่องของการท่องเที่ยวไปพร้อมกัน

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกในพื้นที่ยี่สารพบว่า ปัจจัยภายในเป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากการเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนยี่สารเองต่อโครงการพัฒนาชุมชน เช่น การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ทำให้ชุมชนยี่สารเริ่มเป็นที่รู้จักกับคนภายนอกมากยิ่งขึ้น แม้จะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรก็เนื่องจาก

องค์กรชุมชนที่ไม่เข้มแข็งพอ รวมถึงการขาดความสนใจจากองค์กรภาครัฐที่จะต้องสนับสนุนส่งเสริม ดังนั้น สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนยี่สารนั้นมีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของหลายองค์กร เช่น คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถาน หรือองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งควรจะต้องมีการร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกัน และเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในการจัดทำแผนดังกล่าวด้วย เพื่อที่จะทำให้เกิดความร่วมมือจากทุกภาคส่วนและช่วยลดความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนซึ่งจะช่วยให้มีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7.2 ข้อเสนอแนะ

7.2.1 ปัญหาและข้อจำกัดในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สาร
จากการศึกษาในด้านการบริหารและการจัดการโดยองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถสรุปประเด็นสำคัญของปัญหาและข้อจำกัดได้ดังนี้

7.2.1.1 ปัญหาจากการขาดหน่วยงานหรือองค์กรหลักที่จะเป็นผู้กำหนดและวางแผนนโยบายการท่องเที่ยวของชุมชน

ซึ่งปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนยังคงเป็นเพียงแค่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหน่วยงานองค์กรระดับท้องถิ่นเท่านั้น โดยองค์กรหลักที่ดูแลด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนยี่สารคือ คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร ซึ่งองค์กรดังกล่าวเป็นการจัดตั้งขึ้นภายในชุมชน โดยการนำของผู้ที่มีแนวคิดที่ต้องการที่จะอนุรักษ์และรักษามรดกการท่องเที่ยวของชุมชนไว้แต่องค์กรดังกล่าวยังคงเป็นองค์กรอิสระซึ่งยังไม่มีรูปแบบขององค์กรที่แน่นอนในด้านของกฎระเบียบข้อบังคับ การบริหารงานโดยทั่วไปเป็นเพียงการปรึกษาหารือที่ไม่มีวาระการประชุมที่ชัดเจน จึงเกิดปัญหาในการดำเนินงาน โดยได้สรุปปัญหาสำคัญขององค์กรที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวดังนี้

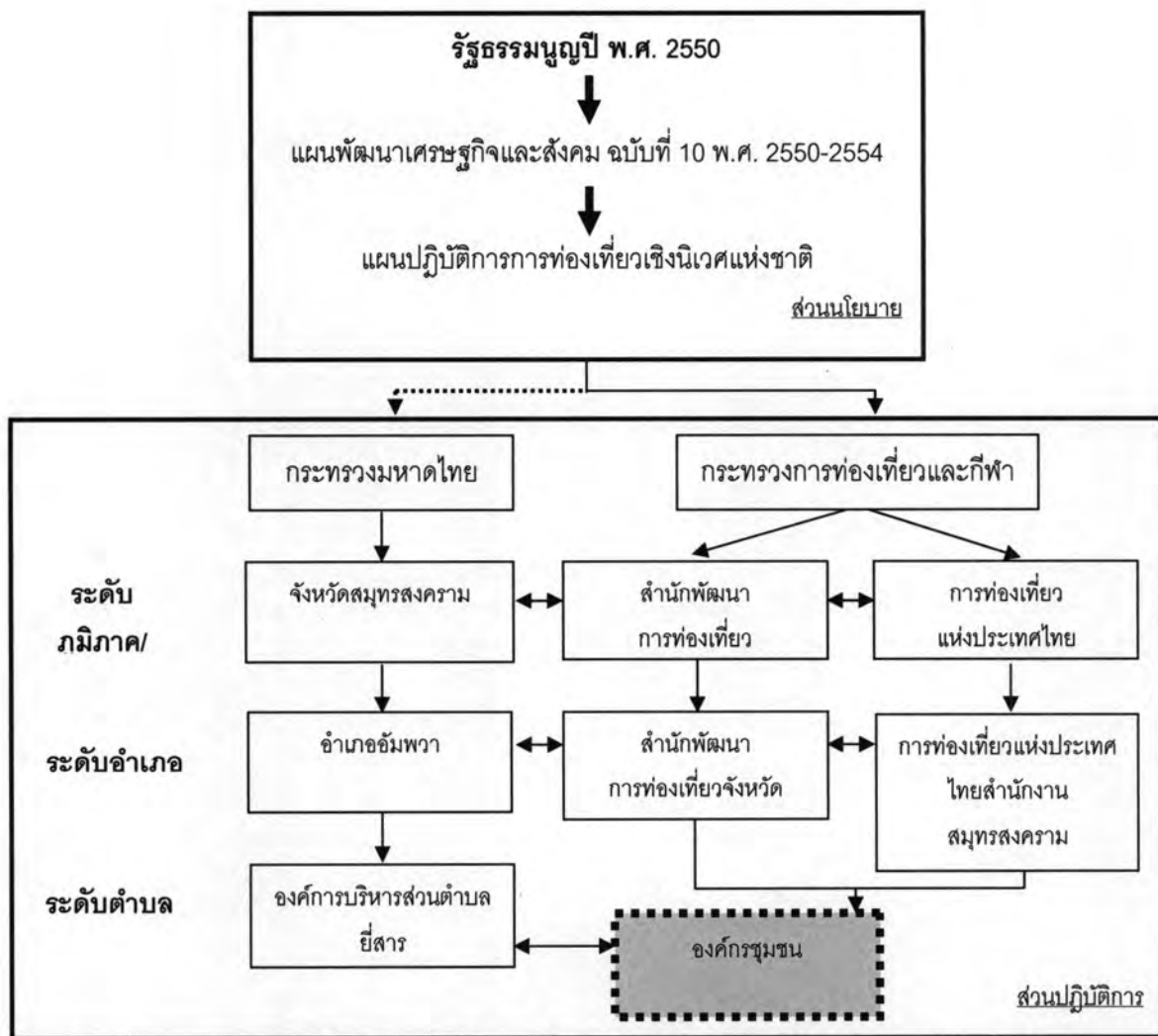
ก) ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนที่ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากไม่มีกฎระเบียบในการดำเนินงาน การดำเนินงานส่วนใหญ่จึงเป็นในรูปของการหารือกันเป็นการส่วนตัว ไม่มีหน้าที่ที่วางไว้ให้ปฏิบัติอย่างชัดเจน ทำให้ภาระงานส่วนใหญ่ตกอยู่กับประธานคณะกรรมการแต่เพียงผู้เดียว

ข) บุคลากรภายในองค์กร คณะกรรมการส่วนใหญ่คัดเลือกจากบุคคลในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในพื้นที่ ซึ่งต่างก็มีภาระหน้าที่ของตนเอง ในบางครั้งจึงไม่มีเวลาพอที่จะเข้ามาดำเนินงานในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเมื่อหมดวาระการดำเนินงานแล้ว ชาวชุมชนก็เลือกคณะกรรมการกลุ่มเดิมขึ้นทำหน้าที่อีกครั้งโดยให้เหตุผลว่ามีความเหมาะสมคืออยู่แล้ว

อีกทั้งคนส่วนใหญ่ในชุมชนก็มีนิสัยที่ไม่ค่อยกล้าแสดงออกหรือแสดงความคิดเห็น ทำให้ไม่เกิดการหมุนเวียนภายในคณะกรรมการพิพิธภัณฑ

ค) งบประมาณ ปัจจุบันพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สารไม่ได้รับงบประมาณจากทางภาครัฐในการดำเนินงาน แต่ต้องอาศัยรายได้จากเงินกองทุนของพิพิธภัณฑและจากนักท่องเที่ยวเป็นทุนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑตั้งนั้น คณะกรรมการพิพิธภัณฑจึงไม่มีเงินรายได้ที่แน่นอนและพอเพียงที่จะนำมาจัดดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการจัดประชุมหรือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นจัดอย่างเป็นประจำ ซึ่งเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาเป็นไปด้วยความยากลำบาก

ง) การประสานงานขององค์กรท้องถิ่น ปัญหาด้านการประสานงานที่เห็นได้ชัดเจนคือ คณะกรรมการพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สาร กับ องค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร ยังขาดการประสานความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยความร่วมมือในปัจจุบันยังคงเป็นเพียงการร่วมประสานงานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในลักษณะเฉพาะรายบุคคลเท่านั้น

แผนภาพที่ 7.1 เสนอแนะองค์การชุมชนเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(ที่มา : ผู้วิจัย, 2551)

7.2.1.2 ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน

พบว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นถึงการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการ ซึ่งเห็นได้ชัดจากที่คนในชุมชนไม่ค่อยให้ร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมหรือเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จัดโดยองค์กรภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร หรือองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร ก็ตามรวมถึงการที่ประชาชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการประเมินผล ซึ่งหากกระบวนการการมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ประสบผลสำเร็จ ก็ยากที่จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวสำเร็จเช่นกัน

7.2.2 ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

7.2.2.1 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ปัญหาหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนยี่สารเนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สารซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการและปกครองภายในตำบลยี่สารนั้น ในปัจจุบันยังไม่ได้กำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของตำบลยี่สารไว้โดยตรง ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สารควรที่จะกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เริ่มจากการกำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน สร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนให้ประชาชนในพื้นที่ จัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในชุมชนโดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ควรมาจากพื้นฐานความต้องการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ใช้ต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาประกอบกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนที่แท้จริงต้องมิใช่เกิดจากความต้องการของรัฐหรือหน่วยงานและองค์กรใดๆที่พยายามเข้าไปจัดการหรือพยายามแทรกแนวคิดการพัฒนาของตนต่อชุมชน เพราะจะทำให้ชุมชนไม่สามารถบริหาร จัดการ ดูแลทรัพยากรและการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างอิสระ มีผลทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวนั้น ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้

แม้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นเรื่องของการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนร่วมกับองค์กรระดับท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ดีองค์กรหลักหรือหน่วยงานระดับประเทศ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว หรือจังหวัดสมุทรสงครามเองก็ตาม ไม่ควรปล่อยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเรื่องที่ชาวชุมชนจะต้องจัดการกันเองเท่านั้น ควรเข้ามาคอยช่วยเหลือ ดูแลสนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

7.2.2.1 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

ก) ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็น การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล เพราะการมีส่วนร่วมนั้นเป็นแนวทางที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ที่ทำให้ชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และ

การเมืองหรือการบริหาร เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาชาวบ้านในชุมชน คือ ศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง ชมรมการท่องเที่ยวจึงควรมีการจัดระบบการเรียนรู้ภายในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับองค์ความรู้เดิมที่มีในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาชีพดั้งเดิมของคนในพื้นที่ ประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ มีการรวบรวมความรู้และการทบทวนความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยการจัดอบรม การประชาสัมพันธ์ การจัดเสียงตามสายในชุมชนอยู่เสมอ เพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนมากยิ่งขึ้น

ข) ในด้านการให้บริการกับนักท่องเที่ยว ชมรมการท่องเที่ยวควรมีการให้บริการด้านข้อมูลข่าวสาร การต้อนรับ แก่นักท่องเที่ยวให้ทั่วถึงมากที่สุด เช่น การจัดทำเอกสาร แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆในชุมชนเพิ่มเติม เพื่อเป็นการแนะนำชุมชนในเบื้องต้นให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้จัก หรือการจัดอบรมสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและชาวบ้านให้ชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ตลอดจนความรู้ในท้องถิ่น ให้มีความพร้อมในการให้บริการแนะนำข้อมูลชุมชน จนสามารถถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดให้ชุมชนเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวได้

ค) การให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การที่ชุมชนมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนจำนวนมากขึ้น ถือว่าเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนไปในตัวด้วย เพราะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะนำข้อมูลการท่องเที่ยวและสิ่งที่ได้รับจากการท่องเที่ยวในชุมชนไปบอกต่อแก่คนที่ไม่เคยมาท่องเที่ยวให้รู้จักชุมชนยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสและรายได้ให้กับชุมชนในการอุดหนุนผลิตภัณฑ์ ทำให้ชาวบ้านมีงานทำ เช่น บ้านพักโฮมสเตย์ ผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น และมัคคุเทศก์ท้องถิ่น แต่ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็สร้างผลกระทบในหลายๆด้านเช่นกัน ทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ดังนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลยี่สารซึ่งเป็นหน่วยงานการปกครองท้องถิ่นของพื้นที่ และคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารซึ่งเป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อดูแลการท่องเที่ยวของชุมชน ควรหาทางประสานงานเพื่อนร่วมมือกันถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ชาวบ้านในชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้ชาวบ้านได้รับรู้ถึงผลดี ผลเสียในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสามารถร่วมกันกำหนดเป้าหมายในอนาคตของชุมชนได้

ง) การจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวต้องมีความชัดเจน มีการจัดทำสถิตินักท่องเที่ยวและระบบบัญชีรับ - จ่าย รายได้ของชมรมและองค์กรเพื่อการท่องเที่ยวต่างๆให้เป็นระบบมากขึ้น เช่น การบันทึกสถิติข้อมูลนักท่องเที่ยวและระบบบัญชีในคอมพิวเตอร์ เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูล และการค้นหาข้อมูลในโอกาสที่จำเป็น ชาวบ้านในชุมชนสามารถเข้า

มามีส่วนร่วมในการจัดการเกี่ยวกับผลประโยชน์หรือการตรวจสอบผลประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชนได้

จ) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สาร เป็นสิ่งที่คุณควรให้ความสำคัญเช่นกัน เพราะหากนักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจจากการเข้ามาเที่ยวในชุมชน ก็ย่อมหมายถึงโอกาสที่จะกลับมาเที่ยวในชุมชนอีก นอกจากการให้บริการด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดีของชาวบ้านที่จะทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจแล้ว การให้ความสำคัญ เอาใจใส่ต่อความคิดเห็นเพิ่มเติมจากนักท่องเที่ยวก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการการท่องเที่ยวให้ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นจึงควรจัดทำกล่องรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยว ไว้บริเวณพิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์กลางของชุมชนต่างๆ หรือตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในชุมชน เพื่อสะดวกในการให้ความคิดเห็นและเก็บข้อมูล โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร และคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร ควรนำข้อคิดเห็นเหล่านั้นมาปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

ฉ) องค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร ควรเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน โดยดำเนินงานเป็นตัวประสาน ร่วมมือกับ คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนกับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

ช) พิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร ควรดำเนินการจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนยี่สารเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากในปัจจุบันการจัดการประชุมดังกล่าวจะจัดนานๆ ครั้ง และจัดแบบไม่เป็นประจำ อันเนื่องมาจากปัญหาในเรื่องของการขาดงบประมาณสนับสนุนในการจัด ดังนั้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลควรยื่นมือเข้าช่วย หรือกำหนดวาระการประชุมเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้เป็นวาระของการประชุมไว้อย่างชัดเจน โดยที่สำคัญองค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดสรรงบประมาณดังกล่าวไว้คอยสนับสนุนและส่งเสริม เพื่อให้ทุกฝ่ายได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนวทางและร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ทันต่อเหตุการณ์อันมีความจำเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งเป็นการแจ้งข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของต่อประชาชน เพื่อให้รับทราบทิศทางการทำงานและมีความเข้าใจต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร และคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานเขายี่สารให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและเกิดความสำเร็จ

ซ) คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานเขายี่สารควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่มีความพร้อม ความสนใจ มีเวลาเอาใจใส่ต่อการบริหารจัดการงานส่วนรวม มีความเหมาะสมในด้าน

ความรู้ ความ สามารถเข้ามาทำงานบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอยู่สม่ำเสมอ หากผู้ที่เข้ามาทำงานมีเวลาเอาใจใส่บริหารจัดการงานด้านการท่องเที่ยวได้เต็มกำลัง ความสามารถจะทำให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนดำเนินไปได้อย่างสะดวก ไม่ติดขัด

ฅ) ควรมีการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับเครือข่ายชุมชนอื่นๆ พร้อมทั้งผลักดันและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นภายในชุมชนยี่สาร เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานและความร่วมมือในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนร่วมกัน ให้สามารถสร้างฐานอำนาจในการต่อรองกับองค์กรภายนอกได้

ฉ) องค์การบริหารส่วนตำบลยี่สารควรเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือการทำงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารให้มาก เช่น การจัดทำและบรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในแผนพัฒนาของตำบล เพื่อการสนับสนุนงบประมาณในจัดอบรมให้ความรู้ และจัดประชุมกับชาวบ้าน และงบการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สารควรมีการประสานความร่วมมือกับ คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานหมู่บ้านเขายี่สาร และผู้นำชุมชนในพื้นที่ซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการขอรับคำปรึกษา ขอคำแนะนำทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลกระทบต่อชุมชนในทุกๆ ด้าน ข้าราชการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงการสรรหาแหล่งเงินทุน ตลอดจนช่วยกระตุ้นชุมชนให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่องการสร้างความรู้ ต้องทำให้ชาวบ้านในชุมชนเห็นความสำคัญจนสามารถตระหนักได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชนนั้นทุกคนต้องมีส่วนช่วยในการดูแลปกป้อง รักษาไว้ และมีการถ่ายทอดความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวด้วย ซึ่งจะทำให้ชาวชุมชนยี่สารสามารถร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนได้ ด้วยต้นทุนทางสังคมและพลังอันเข้มแข็ง อันจะนำมาสู่ความภาคภูมิใจและประโยชน์สุขต่อตนเอง ชุมชน และสังคมอย่างแท้จริง